ESTABLISHED 1893.
"SVOBODA" ("LIBERTY")
THE RUTHENIAN NEWSPAPER
published three times a week
Tuesday, Thursday and Saturday, by
The Little Russian Nat'l Union
of America
at 83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.
Subscription:

per year $2.00	Canada & Europe:
half year 1.00	per year $3.00
single copy .. .03	half year 1.50

СВОБОДА

УРЯДОВИЙ ОРГАН Р. Н. СОЮЗА В АМЕРИЦІ "SVOBODA" OFFICIAL ORGAN OF THE L. R. NAT'L UNION OF AMERICA

ЗАЛОЖ. 1893 РОКУ.
"СВОБОДА" ("LIBERTY")
виходить три рази на тиждень
вівторок, четвер і суботу,
видає
„РУСКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ"
в Америці
83 GRAND ST., JERSEY CITY, N. J.
Передплата:

на рік $2.00	Канада і Европа:
на пів року 1.00	на рік $3.00
поод. число .03	на пів року 1.50

РІК XXII. Джерзи Сіти, Н. Дж., субота 10-го жовтня 1914. Ч. 60. VOL. XXII. Jersey City, N. J., Saturday, October 10, 1914. N. 60.

ВІДОЗВА ГОЛОВНИХ УРЯДНИКІВ ДО ЧЛЕНІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

В днях від 6-ого до 8-ого жовтня с. р. відбуло ся в Джерзи Сіти, Н. Дж., засідане цілого Головного Уряду У. Н. Союза в Америці, на котрім по довших, вичерпуючих і всесторонних нарадах над реформою цілої організації статута У. Н. Союза при співучасти адвокатів, докладно обзнакомлених зі справами асекураційних організацій, всі підписані головні урядники рішили вислід сих нарад публично оголосити в отсій відозві до членів У. Н. Союза у „Свободі":

1) На основі правних доказів, представлених адвокатами на засіданю, підписані переконали ся, що Екзекутивний Комітет, котрий приготовив реформу статута У. Н. Союза, зробив се згідно з вимогами і під напором стейтових законів, а не задля своїх особистих цілий, отже міг мати і мав на увазі тільки добро нашої організації.

2) Підписані прийшли до переконаня, що реформа місячних оплат членів після літ, яку ухвалено на XIII. конвенції У. Н. Союза в Бофало, Н. Й., була необходима для ратованя У. Н. Союза перед розвязанєм його компетентними властями.

3) Щоби усунути всякі сумніви щодо конечности заведеня ухваленої на XIII. конвенції У. Н. Союза реформи, постановили підписані помимо переконуючих аргументів адвокатів — для запевненя себе і всіх членів удати ся до стейтових властий для справдженя, чи ся реформа мусить обовязувати нашу організацію, чи ні.

4) З уваги на те підписані відзивають ся отсим до всїх членів У. Н. Союза, щоби були спокійні і пождали, поки справа не буде порішена стейтовими властями.

5) Дальше звертають підписані увагу членів У. Н. Союза, щоби не дали ся збаламутити людям, котрі з причини ухваленої конечної реформи ширять роздор словом і письмом серед членів, але щоби у своїм власнім інтересї і в інтересї організації поступали спокійно і розважно, а справа в коротнім часї вияснить ся.

6) Вкінци відзивають ся підписані до відділів У. Н. Союза, щоби беручи під розвагу отсю відозву, не звертали жадної уваги на протести декотрих відділів або членів, які розіслано по відділах лише для викликаня роздору.

Джерзи Сіти, Н. Дж., дня 3. жовтня 1914.

ІВАН ВАВЕРЧАК, МАРІЯ БІЛИК, о. ВАЛЕНТИН БАЛОГ, ВАСИЛЬ ЛЕВЧИК, ЮЛІЯН ПАВЧАК, ІВАН ҐЛОВА, МИКОЛА ВАВЕРЧАК, ТЕОДОЗІЙ ТАЛПАШ, ВАСИЛЬ ГРИШКО, АНДРІЙ СТЕФАНОВИЧ, СТЕФАН МЕЛЬНИК, о. ВОЛОД. СПОЛІТАКЕВИЧ, ДМИТРО АНДРЕЙКО, ВОЛОД. ЛОТОЦЬКИЙ, ОСИП СТЕТКЕВИЧ, АНДРІЙ САВКА, Др. В. Й. СІМЕНОВИЧ.

БЕЛЬҐІЙСЬКИЙ КОРОЛЬ АЛЬБЕРТ УТЇКАЄ З МІСТА АНТВЕРПІЇ.

Австрійські війска віднесли побіду над Москалями і заняли Ряшів.

Побіда Німців над Москалями коло Острівця: Німці полонили 3.000 Москалів.

Німецькі і австрійські війска получили ся разом на захід від Івангорода.

Війна з Росією.

в Галичині:

ПОБІДА АВСТРІЙЦЇВ НАД МОСКАЛЯМИ І ВІДОБРАНЄ РЯШЕВА.

Відень, 9. жовтня. — Австрійський ґенеральний штаб оголосив слідуючі вісти з поля війни в Галичині:

„Австрійські війска посунули ся дальше наперед і розбили російську армію коло Барича (на захід від Динова). Австрійці обсадили місто Ряшів. Москалї понесли значні страти: богато гармат дістало ся в руки Австрійців.

„В битвах між Вислою а Сяном полонено велике число Москалів.

„Залога Перемишля відперла всї напади Москалїв і неприятель полишив тисячі ранених і убитих на поли битви.

„Коло Мармарош-Шіґет і у східній Галичині віднесли Австрійці сьвітлі побіди. Загальне ополченє і добровольці бють ся дуже хоробро".

НОВА МОСКОВСЬКА БРЕХНЯ ПРО ЗДОБУТЄ ПЕРЕМИШЛЯ.

Петроград (через Лондон), 9. жовтня. — Російська армія, яка облягає Перемишль, візвала залогу кріпости до здачі. Москалї обіцяли, що на случай добровільної здачі занятє міста відбудеть ся з „війсковими гонорами". В противнім разі грозять Москалї безпощадностию.

Бомбардованє триває дальше зі страшною силою. Пять фортів мовчить, а два зовсім знищені. В трох частях міста через острілюванє вибух огонь, обіймаючи і форти.

Так представляєть ся московська брехня. Від двох тижнів не було про Перемишль нїякої чутки. Про здобутє Перемишля доносили телеграми з Петрограду ще перед місяцем. Тоді писали, що вже всі форти Перемишля і саме місто зинятє, а австрійська залога держить ся лише в кількох східних фортах. В новійшій телеграмі Москалї про дійснє занятє фортів не згадують, лише про знищенє двох фортів. Такоже брехнею є, щоби Москалї, не занявши фортів першої лінії, могли острілювати місто. Місто є віддалене від першої оборонної лінії на 10 до 15 км. і окружене горбками.

ПЕРЕМИШЛЬ ДЕРЖИТЬ СЯ ДАЛЬШЕ.

Рим (через Лондон), 9. жовтня. — Російський посол заперечив вість про занятє Перемишля Москалями, яка надійшла до тутешної часописи „Трібуна". Також лондонські часописи уважають всі вісти з Петрограду, які доносять про битви під Краковом, за неправдиві.

в Польськім Королївстві:

НЇМЦЇ ВІДНОСЯТЬ НОВУ ПОБІДУ НАД МОСКАЛЯМИ В ПОЛЬСЬКІМ КОРОЛЇВСТВІ.

Вашінґтон, 8. жовтня. — Німецьке посольство одержало нині бездротову телеграму слідуючого змісту:

„Головний ґенеральний штаб заявляє, що російські вісти про побіду Москалів в сувальскій ґубернії є звичайною брехнею. До битви прийшло коло Авґустова, де німецькі війска розбили в днях 1. і 2. жовтня цїлковито російську армію в силї двох корпусів. В руки Німців попалось 3.500 нераненних Москалів, 20 гармат і богато машинових карабінів.

„Дня 4. жовтня вдарили німецькі війска на укріплені становища Москалів між Опатовом і Острівцем (в полудневій части Польського Королївства). Німцї полонили 3.000 Москалів, крім сего забрали богато гармат і машинових карабінів.

„Дня 5. жовтня розбили Німцї російські відділи, зложені з $2\frac{1}{2}$ дивізій кінниці і піхоти. Москалї з великими стратами подали ся назад".

НЇМЕЦЬКІ ВІЙСКА КОЛО ІВАНГОРОДА.

Берлїн (бездр. телеґр.), 8. жовтня. — Положенє на теренї війни з Росією є корисне. Ґенеральний штаб оголосив урядово, що головна армія німецька під особистою командою ґен. Гінденбурґа получила ся з війсками австрійськими на заході від російської кріпости Івангороду. Війска австрійські заняли місто Сандомир над Вислою.

Німецька й австрійська армія під Івангородом може мати подвійну задачу. З одної сторони окруженє російського центра в Польськім Королївстві, з другої сторони відокремленє російської армії в Галичині.

ЗАГАЛЬНЕ ПОЛОЖЕНЄ

НА ТЕРЕНЇ ВІЙНИ З РОСІЄЮ:

Положенє австрійських війск в Галичині стає з кождою хвилею кориснїйше. Після телеграми з Відня показуєть ся, що австрійське війско приступило на цілій лінїї до офензиви. Побіда Австрійців на захід від Динова, відобранє Ряшева і битви між Сяном а Вислою вказують, що Москалї подають ся назад, обавляючи ся засїдки. Всякі вісти з Петрограду, немачеб російські війска були вже коло Кракова, є як звичайно, неправдиві. Поголоски про занятє Перемишля Москалями належить уважати за байки. Найлїпшим доказом є, що заграничні російські посли самі заперечують всім тим поголоскам.

В Польськім Королївстві зближаєть ся хвиля великої рішаючої битви. Німецькі й австрійські війска получили ся разом і прогнали Москалів аж до Івангорода. Москалї понесли великі страти під Опатовом і Острівцем. Куди йде головна боєва лінїя в Польськім Королївстві годі означити, бо вісти з поля битви є дуже загальні. В кождім однак случаю належить припускати, що Німцї й Австрійці стїсняють щораз більше перстень довкола центра російської армії.

На півночи знова тихо. Колиб дійсно було правдою, як се доносить телеґрама з Петрограду, що російська армія перейшла німецьку границю коло Лік, то сего кіяк не можна уважати за побитє Німців. Похід Німців на Ковно і Ґродно мав на цїли виключно ослабленє центра, бо через сей маневр Москалї були приневолені часть свого війска вислати з центра на скріпленє загроженої лінїї.

Загально належить уважати положенє як Німців так і Австрійців за корисне.

НА ТЕРЕНЇ ВІЙНИ З ФРАНЦІЄЮ:

У Франції положенє не змінилось. Обі сторони, занявши сильні становища, не думають їх пробоєм здобувати. Се вимагало би не лише великих жертв, але і вислід ледви чи міг би принести великі користи, коли зважить ся, що кожда сторона постарала ся на случай відвороту о нові укріплені оборонні лінїї. Цїла увага звернена тепер на ліве французьке крило. Обі сторони роблять зусиля обійти крило. Доси однак се не удало ся. В наслідок сего ліве крило мусїло видовжити ся і сягає майже до моря (коло Остенди). Коли Німцям удасть ся заняти Антверпію, може наступити рішаючий зворот в користь Німеччини.

Упадку Антверпії належить сподївати ся кождої хвилї. Німцї здобули вже два форти другої оборонної лінїї і острілюють саме місто.

Про становище инших держав, які дотепер заховували ся зовсім безсторонно, годі щось певного сказати. Послідні вісти з Болгарії і Туреччини доносять, що після всякої правдоподібности стануть обі держави по стороні Німеччини й Австрії.

ПОЛЯКИ СТАЮТЬ ПО СТОРОНІ НІМЦІВ.

Лондон, 9. жовтня. — **З Берліна надійшли вісти, що „Остмаркен Ферайн" розвязано. Поляки, які служать в німецькім війську, бють ся дуже хоробро, даючи докази, що уважають Москалів за своїх непримиримих ворогів.**

Товариство „Остмаркен Ферайн" було основане в цїли знольонїзовання німецької Польщі Німцями. З увагу на хоробрість Поляків німецьке правительство розвязало отсе товариство.

МОСКАЛІ ЗНОВА НАД ГРАНИЦЕЮ СХІДНИХ ПРУС.

Лондон, 9. жовтня. — **З Петрограду доносять, що російська армія маширує з Ломжи в напрямі границї Східних Прус коло Лік.**

Рівночасно дві нові російські армії посувають ся наперед: одна в напрямі німецької крипости Торн, друга в напрямі крипости Познань.

Війна з Францією.

БОМБАРДОВАНЄ МІСТА АНТВЕРПІЇ РОЗПОЧАЛОСЬ.

Амстердам (через Лондон), 8. жовтня. — **З Антверпії доносять, що головний генерал фон Базелєр, командант німецької армії, яка облягає Антверпію, вислав в середу о год. 1-шій пополудни до міста офіцира зі жаданєм, щоби крипость піддала ся. На случай відмовної відповіди мав офіцир заявити, що бомбардованє самого міста розпічнеть ся в четвер о 3-ій годині рано. Комендант міста, генерал де Гіз, видав до мешканців міста відозву, взиваючи переміните пивниці на мешканя. Король Альберт оглядав форти, перебуваючи на них через 24 годин. Всіх способних мущин у віці від 18 до 30 літ візвано до оборони міста.**

УТЕЧА БЕЛЬГІЙСЬКОГО КОРОЛЯ З АНТВЕРПІЇ.

Бордо (Франція), 8. жовтня. — **Тут надійшла урядова вість, що король Альберт разом з частиною війська опустив Антверпію. Осідок бельгійського правительства перенесено до Остенди. Англійські війська, які находили ся в Остенді, побудували довкола міста укріплення.**

„ЦЕПЕЛІНИ" РОЗПОЧАЛИ БОМБАРДОВАНЄ МІСТА.

Антверпія (через Лондон), 8. жовтня. — **О год. 11. перед полуднем появили ся над Антверпією „цепеліни". Серед мешканців викликало се великий переполох. Тисячі людий облягають залізничі двірці, щоби утечи з міста. Переполох збільшив ся, коли пополудни появив ся знова „цепелін", кидаючи бомби. 20 осіб убитих, богато ранених.**

НІМЕЦЬКІ ВІЙСКА ПІД САМИМ МІСТОМ.

Лондон, 8. жовтня. — З Антверпії надійшли остаєі урядові вісти:

„В середу прийшло до битви над рікою Нерт. Німці зближають ся від півночи і розпочинають остріловати саме місто. В четвер досьвіта заподіяли шрапнелї в богато місцях велику шкоду.

„Головна сила бельгійської армії находить ся між Антверпією, Лієр і рікою Шельдою, де прийшло до завзятої і кривавої битви".

АНТВЕРПІЯ В ОГНИ.

Гага (Голяндія), 9. жовтня. — **Нинї рано Антверпія горить в чотирох місцях. Боргергавт, передмістє Антверпії, виглядає як огневе море.**

З кождою хвилею число утїкаючих збільшаєть ся. Говорять, що тами перервано і цїла околиця стоїть під водою.

Бельгійське правительство перенесло ся до Остенди. Пополудни перелетів через Остенду німецький лїтак.

ЗАВЗЯТА БИТВА КОЛО ЛІЛЬ І АРАС.

Лондон, 9. жовтня. — **До кривавих битв прийшло вчера в околиці Лїль і на полудне від Гент.**

В середу кипїла страшна боротьба коло Арас. Німцям удало ся однак заняти залізничий шлях і перетяти полученє. По довгій битві удало ся Німцям здобути місто Арас, яке становить тепер головний опір німецького правого крила.

АНГЛІЯ ТРАТИТЬ $55.00 ЩО СЕКУНДИ.

Лондон, 8. жовтня. — **„Отся війна коштує Англію $55.00 на кожду секунду в день і в ночи" — сказав Сідней Веб, визначний професор національної економії в Лондонї.**

„Війна, — каже проф. Веб, — є подібна до великого трясеня землї. Нїхто однак не може передвидїти, в якій степени змінить ся, чи на лїпше, чи на гірше. В кождім случаю зміна буде величезна.

БОЛГАРСЬКІ ВІЙСКА В СЕРБІЇ?

Лондон, 8. жовтня. — **„Сентрал Нюс" одержала вістку, що між болгарським а сербським військом прийшло до битви. Болгарська армія перейшла сербську границю і приступила до облоги міста Істіп.**

Місто Істіп лежить на території, яку Болгарія утратила в другій балканській війні.

БУНТ СЕРЕД СЕРБСЬКОГО ВІЙСКА.

Берлін (через Амстердам), 8. жовтня. — **З Букарешту надійшли вісти, що в 17. сербськім полку прийшло до всхохобні. Збунтовані жовняри мали убити генерала Дудоновича і богато офіцирів. Причиною сего мали бути невідрадні відносини серед війска, а передівсім брак відповідної поживи.**

УСТУПЛЕНЄ ІТАЛІЙСЬКОГО МІНІСТРА ВІЙНИ.

Лондон, 9. жовтня. — **З Риму доносять, що генерал Ґранді, італійський міністер війни, уступив. Ген. Ґранді уходив за великого неприятеля міністра заграничних справ Сан Джуліяна, прихильника Німеччини й Австрії. На засїданю палати послів висказано правительству повне довірє за дотеперішне безсторонне становище супроти воюючих держав.**

Недавно були поголоски про уступленє Сан Джуліяна, тепер говорить ся про резиґнацію міністра війни. Колиб ся послїдна поголоска здійснила ся, то з того можна би вносити про побіду німецької й австрійської диплъоматії.

16-ЦАЛЕВІ ГАРМАТИ В БОСФОРІ.

Лондон, 9. жовтня. — **З Атен надійшли вісти, що 16-цалеві гармати Крупа уміщено в Босфорі, щоби унеможливити переїзд неприятельської фльоти.**

ВІЙНА З ВОРОГОМ УКРАЇНИ.

(Передрук з львівського „Діла", ч. 175. із 7. серпня с. р.)

Вчерашного дня настав стан війни між австро-угорською монархією і російською імперією.

Нас, горожан австрійської держави, застає ся війна з'єдиненими під прапором „Головної Української Ради", зложеної з представників українського громадянства Галичини всїх політичних напрямків, яких лучить спільний національний ідеал новочасного українства, ідеал Вільної України.

Ми знаємо, що борючи ся — як горожани австрійської держави — в австро-угорській армії проти Росії, будемо боротись з історичним ворогом України, який спричинив, що Україна з того поважного міждержавного чинника, яким була за часів Хмельницького і його наслїдників, попала в найтяжшу неволю, в яку тільки може попасти живий нарід.

Війна з Росією! Яке чарівне, повне надії слово! Як витали ми його перед 10 роками, як жадно ловили кожду звістку з терену російсько-японської війни, як витали кожде пораженє Росії! Як серце вязня здрігало ся би радістю, коли-б почув, як хтось валить стіни його тюрми, — так наші серця радістю наповняли ся на кожду звістку, як валять ся мури тої тюрми народів, у якій найважчі кайдани двигає великий український нарід.

Але тюрма народів показала ся занадто сильна. Ані пораженє в війнї з Японією, ані внутрішна революція не розвалили її стін, і вязні остали на далі вязнями...

Чи диво, що тепер, коли до стін тюрми народів припущено новий приступ, будять ся на ново надії, що чейже тепер вона таки буде розвалена?!

І тому війна з Росією стала кличем, який з'єдинив усїх нас, що поклоняємо ся одному ідеалови Вільної України, в одну громаду, в якої одна думка і одна воля: дїлом причинити ся до розваленя тюрми, в якій найважчі кайдани двигає наш нарід.

В сю хвилю не треба покликів: кождий з нас знає, що є його обовязком, і кождий з нас радо сповнить його, готовий на всї жертви, яких від нього вимагатиме ся велика хвиля.

Бо кождий з нас розуміє й чує, що в тім воєнним пожарі, який тепер загорів ся над цїлою Европою, рішить ся також доля України.

Ті держави, які були примушені виступити проти Росії, не можуть не знати, що таке російська імперія і що для неї означає Україна. До Переяславського договору теперішна російська імперія була незначним московським царством. Аж Україною і тільки Україною зросло те царство до тої сили, що стало велико-державним чинником на міждержавній арені сьвіта. Україною і тільки Україною стоїть Росія як могуча імперія. Без Польщі, без Фінляндії, без инших окраїн Росія все таки остане Росією. Але без України Росія перестає бути Росією і спадає до значіня колишнього московського царства.

Сього не можуть не знати ті, що виступили проти Росії, щоб покласти стрим змаганям російського імперіялїзму, який став небезпечним для цїлої Европи і навіть для цїлого культурного сьвіта. Вони не можуть не знати, що коли хотять раз на все розправити ся з тим російським імперіялїзмом, влучити його в саме серце так, щоб він нїколи вже не став на ноги, нїколи не міг загрожувати Европі, то на се тільки один спосіб: зменьшити російську державу о українську територію, поставити між Росією й Европою охоронний вал: Вільну Україну.

Сього всего не можуть не розуміти Австро-Угорщина і Німеччина, вони не можуть не розуміти того шляху, який вказує їм історія. Війна з ворогом України з історичної конечности є війною за Україну.

І тому в сій війнї наш нарід буде як найактивнїйшим учасником, доложить всїх зусиль, принесе всї жертви, щоб вона скінчила ся погромом російської імперії.

Коли завалить ся російська тюрма народів, коли буде побіджений історичний ворог України — тодї зійде сонце волї України.

„Біла книга".

Виміна телеграм між цісарем Вільгельмом і царем Миколою II. перед вибухом війни.

Берлїн. Німецькому парляментови предложено вчера (4. серпня) „Білу книгу". Між долученими до неї документами находить ся цїлий ряд телеграм вимінених між цісарем Вільгельмом а царем.

Дня 28. липня телеґрафував

цісар Вільгельм до царя Миколи:

„З найбільшим безпокоєм довідуюсь про враженє, яке викликало в Твоїй державі виступленє Австро-Угорщини проти Сербії. Не маюча скрупулїв аґітація, поширена в Сербії від ряду лїт, довела до обурюючого злочину, якого жертвою впав архикнязь Франц Фердинанд. Дух, що побив Сербів мордувати свого власного короля і його жінку, царює в тім краю ще до нинї. Без сумнїву Ти згодиш ся зо мною, що Ти і я як і всї суверени мають спільний інтерес наставати на те, щоби всї ті, що є морально відвічальні за огидний злочин, понесли заслужену кару. Та враз я й розумію добре як важко Тобі й Твому правительству виступати проти струї загальної опінії. Помимо щирої приязни, яка нас від давна вяже, ужиймо цїлого свого впливу, щоби наклонити Австрію до стараня о явно вдоволяюче порозуміне з Росією. Маю повну надію, що Ти мене підіпреш в тих змаганях усунути всякі перешкоди які, ще можуть зродити ся. Твій щирий і відданий свояк

Вільгельм".

Дня 29. липня телеґрафував

цар Микола до цісаря Вільгельма:

„Радію, що Ти знова вернув у Німеччину. В тій поважній хвилї прошу Тебе як найсильнїйше, щоби Ти помагав менї. Виповіджено слабосильній державі ганьблячу війну. Обуренє з того приводу, яке вповні подїляю, є в Росії величезне. Предвиджую, що дуже скоро не буду всилї оперти ся напорови, який на мене натискає і буду приневолений видати зарядженя, які спровадять війну. Щоби запобігти нещастю, яким була би европейська війна, прошу Тебе в імя нашої старої приязни, щоби Ти зробив все, що можеш для припиненя свого Союзника, щоб він не пійшов за далеко.

Микола".

Цісар Вільгельм відповів цареви 29. липня:

„Я одержав Твою телеґраму й подїляю Твоє бажанє удержати мир. Однак не можу, як я вже сказав у моїй телеґрамі, поступованє Австрії уважати „ганьблячою війною". Австро-Угорщина знає з досьвіду, що приреченє Сербії, о скільки воно є лиш на папері, є зовсїм непевне. Після мене поступованє Австро-Угорщини треба уважати за пробу одержаня повної запоруки, що припорученя Сербії будуть дїйсно перемінені в дїло. В тім поглядї скріпляє мене заява австро-угорського кабінету, що Австро-Угорщина не думає робити нїякі здобичі коштом Сербії. Думаю отже, що для Росії є зовсїм можливе витривати супроти австрійсько-сербської війни в ролї видця, не втягаючи Европу у війну, найстрашнїйшу, яку вона коли-небудь бачила. Думаю, що безпосереднє порозуміне Твого правительства з Віднем є можливе і бажане, порозуміне, яке — як я Тобі вже телеґрафував — моє правительство всїми силами буде підпомагати. Очевидно військові зарядженя Росії, які Австро-Угорщина могла би уважати за погрозу, могли би прискорити нещастє, яке ми оба хочемо здержати.

Також моє становиско, яко посередника — яке я приняв в наслїдок твого поклику до моєї приязни — було би підкопане.

Вільгельм".

Дня 30. липня телеґрафував

цісар Вільгельм до царя Миколи:

„Мій амбасадор одержав порученє звернути увагу Твого правительства на небезпеку та поважні наслїдки мобілїзації. Тесаме сказав я Тобі в моїй послїдній телеґрамі. Австро-Угорщина мобілїзувала лише проти Сербії, а іменно лише частину своєї армії. Наколи Росія — як се з донесень Мого і Твого правительства випливає — мобілїзує проти Австро-Угорщини, то роль посередника, яку Ти менї в приязний спосіб завірив і яку я на Твоє виразне прошенє приняв, була би наражена на унеможливленє. Весь тягар рішеня спочиває тепер на Твоїх плечах: вони мають відвічати за мир або війну.

Вільгельм".

Цар відповів цісареви Вільгельмови 30. липня:

„Дякую Тобі від серця за Твою скору відповідь. Висилаю нинї у вечір Татіщева*) з інструкцією. Військові зарядженя, що тепер входять в житє, були постановлені ще перед пяти днями, а іменно по причині оборони проти приготовлень Австрії. Надію ся з цїлого серця, що ті зарядженя не вплинуть в нїякий спосіб на Твоє становище, яко посередника, яке я дуже високо шаную. Потребуємо Твого сильного натиску на Австрію, щоби прийшло з нами до порозуміня.

Микола".

Болгарські жінки.

Перед балканською війною Болгарія була краєм, на який Европа звертала не богато уваги, бачучи в ній молоду націю, з політичним і духовним житем не старшійше 36 лїт, якій потрібні ще великі стараня, щоб піднестись на ступінь справдї культурного народу.

Та невпинна праця й енерґія довели Болгарію скоро до незвичайних успіхів, розвою полїтичного, економічного, лїтературного і проч.

Спинюсь тут особливо на благородній ролї, яку тепер відограє в балканській боротьбі героїчна Болгарка, на підставі деяких підручних відомостий про балканську війну.

„По жінках пізнають народи!" — сказав якось знаменитий німецький історик, і справдї, по них лекше судити про вартість в усїх змислах нації.

Проголошенє війни було для болгарського жіночого сьвіту несподіваним.

То була, наче буря, що перекинула все верхом в низ, не даючи навіть сльозам виступити в годину розлуки. Сотнї й тисячі жінок, материй, дружин, дочок — загачували вулицї, і в стиску, бігли перемовити останнє „прости!" з тими, хто йшов на поле бою. Збиралось їх богато, і належали вони до ріжних верств суспільности, але-ж на лици кождої відбив ся однаковий вираз — жалісна покірність, дивний стоїцизм, непохитна віра в Господню поміч.

Але хвилина відїзду минула, війско — далеко, далеко від рідного ґрунту, біжить на зустріч ворогам, жене та розбиває їх, а днї боїв і побід слїдують один за другим без перерви. А що тимчасом роблять болгарські жінки? З душею повною печали, очима, затуманеними від сльоз, думають тілько про свої горожанські обовязки. Примушені могутньою потребою працювати на користь своїй батьківщині, вони сьміло відганяють геть пригноблюючі думки й беруть ся до працї. За недовгий час усї Болгарки зорґанїзувались, маючи кожда власну службу: доглядали ранених та хорих, збирали і роздавали гроші, одежу, харч бідним, помагали вдовам і сиротам і т. п. А переведено сю орґанїзацію за яких 10 днів, так, що як прибули перші ранені, нїчого не бракувало, і сотнї ласкавих жіночих рук протягались на поміч та послуги бідним покалїченим воякам. Все те робилось примірними способами і з рідким порядком.

По шпиталях праця Болгарок справдї здавалась дивоглядною. Високорождені панї і прості баби разом виповняли найгрубійші і важкі роботи з рівною пильністю і терпінєм. Дружини міністрів та високих достойників проводили довгі безсонні ночи коло ліжок умираючих, не боячись анї чіпких хороб, анї страху. Всї жили разом цїлком зрівнані: не робилось нїякої ріжниці між богатими і бідними, осьвіченими і темними, панями і робітницями. Були одні Болгарки, єдинані бажанєм служити батьківщинї. Ся дїяльність болгарської жінки розвивалась не тільки по великих містах, де при більших вигодах і праця лекша.

Нї, сотнї і тисячі Болгарок, лишаючись своїх батьків, братів і синів, кидали рідні огнища, щоби йти слїдом за війском. Нїщо їх не могло вдержати, нї тяжка дорога — пішки, нї муки борців, на які вони дивились, мандруючи. Вони все йшли та йшли до своєї мети, забуваючи власне горе в великому бажаню віддати жертву любим борцям.

*) Татіщев був представником царя, приділеним до боку цісаря Вільгельма.

Пересторога.

Панове Братя від 55-ого і Товариші від 136-го У. Н. Союза в Америці! Не дайтесь баламутити ворогам У. Н. Союза! Не вірте їм, бо вони не желають Вам добра. Не відступайте від У. Н. Союза, нашої рідної орґанїзації, в котрій лежить наша будучність і котра ратувала через 20 лїт богато вдів і сиріт. Тепер Ви на зазив кількох збаламучених людий, котрим не подобаєсь носити назву У. Н. С., відступаєте від сеї орґанїзації. Де вони Вас поведуть? Закладають якусь Єдноту (чи Глупоту), котра буде належати до церкви разом з касою, яка буде уважати ся церковним, а не Вашим маєтком. Схаменїть ся, подумайте здорово над тим, що робите! Церкви Ви не цурайтесь, але не кидайте то, що є народне, бо колись пожалуєте. Сьвященик Ротко каже, що хто не хоче вступити до церковної Єдноти, то нехай бере переступний лист, то є кавалок паперу. А де Ваші гроші, які Ви доси складали? Нї, се не може бути! Кому не подобаєсь У. Н. Союз, нехай іде иншого Бога шукати, а Ви, хоч Вас зістане 6 членів, стійте при своїм і каса з Вами, бо так каже статут Р. Н. Союза. Будете видїти, де о. Ротко поведе свою Єдноту — певно до „Провидїня". Не будьте байдужні на сю справу, бо колись буде запізно.

М. Ч.,
член У. Н. Союза від. 381,
в Карнеґі, Па.

Повідомленє.

Отсим повідомляєть ся всїх інтересованих, що зголошеня обовязаних до військової служби на підставі мобілїзаційного розказу з дня 1. серпня с. р. буде принимати ся лише до 15. жовтня включно. Пізнїйше не будуть узгляднені нїякі особисті анї письменні зголошеня.

Се однак не відносить ся до зголошень про зміну побуту.

Ню Йорк, 1. жовтня.

Ц. і к. Ґенеральний Консулят в Ню Йорку.

ПРИГАДКА: Зголошуватись найлїпше письменно. В тій цїли треба залучити військову книжочку (мілїтерпас) або пашпорт, причім лист належить реджіструвати.

Адреса австро-угорського консуляту в Ню Йорку є:

Austro-Hungarian Consulate General,
Battery Park Building,
24. State St., New York, N. Y.

„SVOBODA" (LIBERTY)
THE RUTHENIAN NEWSPAPER
Published three times a week
Tuesday, Thursday and Saturday, at
83 Grand St., Jersey City, N. J.
TELEPHONE: 498 JERSEY CITY.

Published by
The Little Russian Nat'l Union
of America.

Established 1893.

JOSEPH STETKEWICZ, editor.
83 Grand St., Jersey City, N. J.

A. SAWKA, manager.
83 Grand St., Jersey City, N. J.

Terms: Two dollars a year, for Canada three dollars a year.
Single copy: 3 cts.

Entered as second-class matter March 30, 1911, at the Post Office at Jersey City, N. J., under the Act of March 3, 1879.

Оплачувати ґазету треба завсіди з гори.

Гроші треба посилати в реджістрованім листі, або через експресовий або почтовий мові ордер. Мові ордер, то є грошевий переказ, котрий дістанете від почтаря або аґента на експресовім офісі, пішліть на нашу адресу, бо без того ми не годні гроший дістати.

За всі оголошеня (адвертайзменти), поміщені в „Свободі", Редакція не відповідає.

Спростоване.

В 56. числі „Народної Волі" вичитав я статю, передруковану з „Американского Руского Вѣстника" з дня 17. вересня с. р., а у тій статі говорить ся між иншим таке:

„Нам донесено від самих таки своїх, що головні урядники Р. Н. С. вхопили ся великого пиянства. П. Капітула, головний предсїдатель Р. Н. С. говорив на конвенції, що тепер і „Соединенієм" управляють уже стейтові комісарі, а друкарня „Соединенія" знаходить ся в руках ресівера. Дуже дивуємо ся поступованю особливо п. Капітули, котрого ми уважали за чоловіка, що говорить правду".

Панове Редактори від „Американского Руского Вѣстника", органу „Соединенія"! Люди, котрі Вам донесли, що п. Капітула говорив, що друкарня „Соединенія" знаходить ся в руках ресівера, дуже брехали і на такі брехнї тілько самі ваші здібні.

Правдою є, що п. Капітула повторив слова, котрі говорив сам менаджер „Амер. Руского Вѣстника" п. Юґас, будучи в Бофало, Н. Й., підчас конвенції Р. Н. Союза. Він казав при сьвідках, що **стейтові комісарі вже загостили і до нашого офісу „Соединенія", нанесли якогось папіря і жадають від головних урядників „Соединенія" справоздання.** Ті самі слова чув я від п. Юґаса на свої власні уха (чули їх також инші люди) і повторив се на конвенції. Однак за жадних ресіверів Капітула не говорив, бо говорити не міг. Отжеж люди, котрі інформували пп. Редакторів „Амер. Руского Вѣстника", дуже грубо брехали.

Д. Капітула.

МАЛЕНЬКЕ ВИЯСНЕНЄ.

Орган „Соединенія" „Амер. Рускій Вѣстникъ", а за ним орган Р. Н. Союза" „Народна Воля" накинули ся на мене за те, що я говорив на конвенції в Бофало, що в „Соединенію" урядують тепер стейтові комісарі, а друкарня „Соединенія" знаходить ся в руках ресівера. Я так справді говорив, бо так мене поінформували люди, які чули сі слова з уст управителя друкарні „Соединенія" п. Юґаса. Колиж п. Капітула звернув мені увагу, що п. Юґас говорив лише за комісарів, а не за ресівера, то я слово „ресівер" зараз відкликав і свою заяву на місци спростував.

З уваги, що на конвенції я повторив лише слова п. Юґаса, сказані ним у присутности кількох віродостойних людий, я не почуваю ся до жадної вини, бо не мав ніякого наміру обидити „Соединенія" або його головний уряд. За се відповідає п. Юґас, а не я, отже всякі напади на мою особу в „Амер. Рускім Вѣстнику" і в „Народній Волї" не мають ніякого оправдання.

о. Вал. Балоґ,

З ТИЖНЯ.

Німецький цісар Вільгельм мав бути хорий на запалене легких, а сеї недуги набавив ся з великого перемученя при візитації воєнного терену. — Кажуть, що син цісаря Адальберт зістав поважно ранений, а ходить навіть поголоска, що він вже вмер у шпитали. — Щоб забезпечити ся перед огнем неприятеля, німецькі жовніри накладають здовж своїх шанців великі маси дротяних звоїв. Ворожі кулї задержують ся у тих дротах, а через те не влучають укритих за ними жовнірів. — Німці бомбардували недавно бельґійське місто Малїн. На образку бачимо одну стіну малїнської катедри, а в тій стіні видно велику діру, зроблену кулею з великої облогової гармати. — Канадійське військо зібрало ся в місті Квібек і відси виїхало на поле битви у Франції. — Австрійські воєнні бранцї, яких полонила Росія і примусила їх тепер до пільних робіт у своїй державі. — Кардинал Фарлей повернув тепер з Европи і чуєть ся на силах далеко лїпше ніж перед кількома місяцями, то значить перед своїм відїздом до старого краю.

ЧИ МАЄМО МИ ВИРІКАТИ СЯ РІДНОЇ МОВИ?

Коли приглянемо ся окружаючому нас житю, коли вдумаємо ся в усі його великі прояви — мимоволї приходимо до переконаня, що сама за себе думка „жити на сьвіті, дуже добра, але люди часто се житє поганять, накладаючи на него непотрібні пута, затемнюючи його відвічні правди і законя.

Найважнїйший і незломний закон житя — се **людська мова**, завдяки якій чоловік став найвисший від усякого сотворіня під сонцем. Нині ми бачимо на свої очи, який нещасливий сей чоловік, котрий родив ся глухонїмим, з котрим можемо порозуміти ся лише знаками, на міґи. Але і сей чоловік має душу і вміє думати так, як і ми думаємо, і коли йому знаками покажеш не так як треба дану річ висловити, сей глухонїмий нас не зрозуміє, але зате все добре зрозуміє, коли ми не будемо перед ним кривити душею.

Але житє не сотворило на сьвіті всего чисто під одну міру, під один калїбер: не зрівнало воно ліса, не зрівнало птиць і звірів, а в воді риб, — не зрівнало воно і людий; дало лише кождому живому сотворіню велике право по свойому розвивати ся, не сходити з простої, раз визначеної дороги.

Розсіявши людий геть по всїй земли, житє тимсамим поставило їх у відмінні услівя житя-бутя. Потворили ся народи, держави, а з ними свої звичаї й обичаї, порядки, свої думки і, розуміє ть ся, у кождого такого народу своя рідна мова. Щоби дійти до такого ладу-порядку на сьвіті, як ми тепер бачимо, треба було цілі десятки тисячів літ, а то й мілїонів: тисячі а може мілїони літ ткало житє свою пригожу на земли тканину.

Нині начислюють більше як тисячу всяких національностий: кождий з сих народів жиє своїми окремими національними проявами: кождий нарід творить, так сказати, одну величезну семю-родину, ріжнить ся своїм складом від сусідної такої народности семї. І відріжняємо ми кождий такий нарід від другого все тою-ж його відвічною власною мовою, сею мовою, яку віки усьвятили й охоронили у ньому, якою то і його прадїди говорили.

Скаже хтонебудь: най би була одна мова на сьвіті, бо і правда — по що їх стілько? Воно може би то й було добре, а може й не зовсїм. Скажім, коли було би одного лише рода дерево, або одного рода збіже чи инші ростини, то певно легко догадати ся, що на сьвіті було би далеко не так добре, як є тепер. Але коли деревина чи инша ростина є лише зверхною прикрасою землї, то **людська мова є як-би осередком сего житя, його душею**, його внутрішною прикрасою.

Для мови, для сеї виразительки душі і думок чоловіка, не потрібно ні скиптра, ні корони, як не треба для сонця якогонебудь ще позолоченого обруча, рамок. Сонце само по собі прикраса — і золото і брилянт. Таксамо і мова якогонебудь народа є для него і скиптром і короною, його прикрасою.

Бачимо, що історія декотрим народам видерла зовсїм їх батьківщину, от хоч би взяти жидів: коло двох уже тисяч лїт безнастанно вештають ся вони по цілім божім сьвіті, одначе **се їм не перешкаджає вивчити ся мови народу, серед якого вони живуть — але і своєї не забувають і не вирікають ся.** Жид з вами буде говорити по руськи, а в своїй „школї" буде молити ся не по руськи, а по свойому. Є ще народи, у котрих і з роду не було своєї батьківщини, як приміром цигани, але мову свою мали, мають і згине вона у них лише тоді, як звели би ся вони самі зі сьвіта.

Сам нарід може попасти під чужу сильнїйшу державу, і часом віки цілі носить на собі пута неволї, але ніколи завойованому чи забраному народови не можна видерти його души і його рідного слова. Се передає йому мати, кормлячи дитину своєю грудю, передає яко найсьвятїйший скарб, разом зі своїм проклоном, сїй дитині, котра виросши захотїла би виректи ся рідного слова, бо тимсамим і вирікла ся би і рідної матери. Що подумала би, пережила би наша українська мати, коли-б її дитина прийшовши на сьвіт, відізвала ся першим словом замість „мама", „тато" — „модер", „фадер"? Як би таксамо недорічи виглядало, колиб хто над труною свого рідного почав голосити, приговорювати не у своїй а в чужій мові; або колиб на весїлю молодятам почали співати жінки чужу незрозумілу пісню? А ось глянемо ще хоч би на крилаті сотворіня: чи не сьмішно-ж нам виглядало би, коли-б соловейко почав кукурікати по когутячому, а когут почав кукати, наче зазуля. Може лише соловейко ще гарнїйші придумати тони в своїй музицї-співі, а когут ще докладнїйше починати своє „кукуріку" о півночи. Вже так житє від самого початку на землї дало можливість розвивати ся кождому живому сотворіню лише у своїм напрямі і в вічній гармонії-згоді з усею природою окружаючою нас.

Тепер застановіть ся над нашою українською мовою. Нам кажуть, і дехто з нас і сему нераз притакує, що українська мова проста. А по мойому: ну і дякувати Богу — щоби не крива. Але розгляньмо ся у тім лїпше. Кілька столїть лїт тому назад, коли Русь-Україна жила своїм незалежним житєм, мала своїх князїв і королїв — чи говорили тоді Українцї инакше як по українськи? Чи могли українські хлїбороби, зібравши ся на віче, чи на війну проти чужинців, ломити собі язики чужою незрозумілою мовою? Відповідь на се хиба кождому подиктує свій розум. Бо коли Русь дістала ся під панованє литовських князїв, що вийшло? „Проста" українська мова закасувала „криву" своїх завойовників, і закони в литовській державі писано по українськи; українське слово стає урядовим словом побідника. А мова наша була і тоді не инакша, — була таксама проста, але проста в значіню — не крива, дорічна, не замінна для загалу, для свого народа. Литовський тогочасний уряд (правительство) зі своїми князями мав — як то кажуть — усї клепки в головї, і не упривілеював би мови забраного народа, коли не бачив би у сїм користи для себе і для завойованих земель.

Колиж з часом литовсько-руське князївство злучило ся з Польщею і українську мову стала з уряду витискати польська мова, то се зовсїм не доказує, що її признали гіршою від польської. Тут була лише ні більше ні меньше сила кулака, як тепер робить з українською мовою російська держава й инші. Польща була сильна, значить і старала ся сю свою силу показати, впроваджуючи свої порядки в прилучених до неї землях. І тут вийшло таке, що й нині стрічаєть ся: українські бояри і богатїйші горожани, щоби заслужити ся на ласку у польськім урядї, мати тепленьке і вигідне місце — почали скидати з себе свою рідну ношу і надягати чужу. Але нарід (селяни і міщани) за ними не пішов і він твердо держав ся всего того, що йому переказали на смертній постели дїти і прадїди, і не затер своєї окремішности, свого національного духа, остав до нинїшного дня тим, чим був за часів своєї независимости, хоч і носив на собі ярмо стільки вікової чужої власти.

Являєть ся питанє: чому-ж так держали ся Українцї всего свого рідного? Чому, коли може й навчив ся чогось чужого у чужій школї, чи на чужинї — дома все чисто забував? Чиж ми мали коротку память, чи не любили просьвіти? Відповідь тут, як не крути — одна: склад души Українця, його думок, звичаїв, поглядів на житє був свій і була все та рідна мова, якою послугував ся тисячу лїт; ся душа його житя — мова зросла ся з ним, як зростаєть ся зі своїм корінем дерево: підкопайте під деревом, обсїчіть його корінє — дерево зівяне, зісохне, перестане жити. Українець часто може і не тямив, чому він так держить ся своєї мови, але не держати ся її він не міг: вирікаючи ся своєї мови, повинен був виречи ся самого себе, викривити свою душу, вирікаючи ся повинен був іти проти всего сьвятого правдивого на сьвіті, проти всего того, що показує ріжницю чоловіка від скотини.

Всеж кількасотлїтна поневірка, ношене чужого ярма власти на своїм наболїлім карку, не пройшло для нас без ніякого знаку: воно спинювало довгі віки наш культурний і національний розвиток, воно накидаючи нам свої школи і свої „язики" збільшувало неохоту до знаня, просьвіти, пізнаваня великих думок людий науки й ідеї. Остали ся ми трохи що не на кінци серед просьвічених-культурних народів; остали ся ми наче блудні овечки, без дороги, без віри у сьвітлу будуччину. Але все таки остали ся ми — народом, нацією і остала при нас наша проста рідна мова, завдяки якій усї знають, знає сьвіт, що ми не приблуди які, а більше як 30-мілїоновий нарід — Українцї, Українцї, що замешкують свою відвічну вітчину Русь-Україну.

Очуняти, глянути по вірлиному сьміло, дружно на сьвіт, загомоніти правдою цілому сьвітови грімко, свобідно, як колись наші вічеві дзвони — ми зможемо лише тоді, коли під стріхами наших хат займе почесне місце наша рідна українська мова, книжка, звичай і обичай. Задля памяти на могильні насипи і хрести, під якими змарнївші у недолї, сплять наші дїди, задля памяти наших материй, котрі нас своєю грудю викормили, — вирікати ся рідної мови ми не маємо права.

І. Л.

Родимцї! Складайте жертви на „Фонд визволеня України".

Лев Лотоцький.

Хрест.

Василь Зарінчук і Ганя Мельникова ненавиділи одно одного. Ненависть більшала поміж ними щораз. Кождий рік, кождий місяць, ба кожда днина, здавалось, жолобили проміж ними розлім, що його вже нїщо не могло вирівняти. І дивні се були суперники. Він хлоп як дуб, а вона наче тота струнка берізка. Ціле село сьміяло ся з Василя Зарінчука, що учінив ся дитини і доскулював їй майже на кождім місци. Годї їй було вказати ся на весїлю, де він дружбою був, а трафляло ся се часто, бо гарний був парубок. Лиш заглянє її було та вже і зараз: Га, га, га! І дїти є тутечки? Уважно, хлопцї, щоби не настолочив котрий дитини, а то й готова розплакати ся.

Ганя уступала зразу „навіженому", але відтак мов на перекір йому лїзла все в очи. Дрожить було мов той осиковий листок, та в очах михтить така завзятість, начеб полумя відтіля жеврїло. „Не зломиш мене!" — здавали ся говорити уста в дївчини. — „не бою ся тебе, хоч ти і великий і сильний мов той дуб, а я в твоїх очах слаба тростина! Не бою ся тебе!"

І се найдужше сердило парубка. Він хоч споглядав гордо на тоту „дитину", відчував якусь неміч у собі супроти нього. Чув, що годї йому мірити ся з нею, що її не переможе. Нераз приходила йому гадка усунути ся їй з дороги і легковажити собі таку дурницю.

Та тоді уявляла ся вона йому гарна мов квітка серед филюючого колосистого жита. Що подує вітер, а вона вкаже ся на часочок і ясним цьвітом здаєсь жибоніти: Ось я надаю красу цілому ланови. Парубок прижмурював очи з пересердя, щоби не бачити очий дївчини, та вони мов на перекір жеврїли біля нього. А в тих очах тільки глуму, наче стоїть вона сама біля нього і всьміхаєсь по свому. Ах, як він ненавидить її! Ненавидить її тому, що вона така немічна, слаба, а наче приневолює його до борби з собою.

А що найдивнїйше, ніхто і не догадував ся, відкіля узялась ненависть у них. Поміж ними не стало ся нїчого такого, щоб могло дати причину до тої ненависти. Слова згірдного не сказало одно одному. Якось раз Василь під вечір, скосивши свою сїножать в „Кругляку", вертав до себе та по дорозї заглянув на сїножать Опанаса Мельника, щоби переконати ся, чи й він упорав ся з своєю. Сїножать була вже також скошена, але косарів вже не видно було. І гамір не давав ся ніякий чути. Вже хотів відійти, та лихо піддало гадку поглянути ще на долину, чи грубі покоси тамки. Перейшов попри калинові корчі, що їх там богато, і ось вже долинка. Та враз замаяла перед ним червона юбка та синя спідничка і він узрів поміж покосами Ганю. Таки з вязкою кмину, що його наторочила з покосів, вдивила ся в нього наче питаючи: А ти чого сюди зайшов? Хустина біла лежала оподалїк на покосї, а легкий вечірний вітер торкав розбурхане ясне волосє дївчини. Покраснїла від душного лїтнього воздуха, а й грубі капли поту видно було на румяному личку. Наче роса впала на дївчину. А й убранє її, синя спідничка та червона юбка, сяло в проміннях заходячого сонця й вона подобала справдї на квітку посеред покосів, що її косарі оставили. Понад покосами лїтали пестрі метелики, сідаючи подеколи на синїх дзвіночках, що з покосів сторчали немов силуючи ся ще раз піднести ся. В гущавинї посвистували коси а й горланцї було чути. Гарно було тутечки й здавало ся, що або парубок або дївчина, конче котресь з них заговорить, а відтак і підуть обоє відтіля. Та не прийшло до сього. Лиш поглянули на себе так якось дивно. І він пійшов з сїножати мовчки, не озираючи ся навіть. На устах дївчини вказав ся усьміх не то глумливости не то погорди, який у переможця звичайно являє ся. І до лиця було їй з тим усьміхом. Наче не покоси лежали у її ніг, а бачила перед собою на вколїшках гордого парубка, що просив у неї помилуваня. Вона торочила ще якийсь час мовчки кмін, доки сонце зовсїм не зайшло. Відтак зібрала горстки кмину і звязала у снопик. Узявши хустину, пійшла і собі з сїножати. Дома не згадала й словечком родичам, що Василь Зарінчук [illegible] чогось на їх сїножать.

Ось із того часу, здавалось, узялась ворожнеча між молодими людьми. Наче чари хто кинув на них. Вимигали себе раз у раз, та як вже конче стріли ся де, то одно одного наче їсти хотїли поглядом. Парубок чванив ся перед дру-

гими парубками, що колись ухопить тоту „чічку” в руки і розітре на мак. Дехто доповів се дівчині, та вона сьміяла ся з того й казала: А я йому очи видрапаю мов яструбови.

Люди як люди, одні сьміяли ся з сьої ворожнечі, а другі казали: яке їхало таке здибало й додавали, що обоїм не ставало по клепці. Але у селі була жінка, молода ще, вдовиця Танька. Про неї розказували, що вона загнала парубка в гріб. Він так як Василь з Ганусею ворогував з нею. Де зійшли ся, дотинало одно одному. Вкінци він почав чахнути й чахнути і помер. А вона, хоч молода ще і гарна і хоч їй трафляли ся люди, не хотіла вже за нікого віддавати ся. Були й такі, що мали бачити, як вона деколи нічю, переходячи по при цвинтар, зайде було крадьки тамки й молить ся на гробі парубка і плаче мов дитина.

Тая-ж Танька одного разу вповіла таки Василеви, богато парубків се чуло, що він не то, що не ненавидить Ганусї, але любить її до безтями. Парубки зареготали ся в голос з Таньки, а Василь хотів її з пересердя затягнути в кропиву, щоби „брехливу морду” попарила собі. Та вона, не ждучи сього, утікла, але утікаючи таки кричала до нього: Таки любиш її, любиш! І як би вона наставила тобі ногу, то лизав бись як пес! Василь відказував їй побілївши як стіна: Радше оженив бим ся з Химою! Се було дівчище грубе як улий, а все ходило якесь нечімхане. Підпасичом було в Процка, що пас громадську череду.

Як про все тее Ганус довідала ся, й собі побіліла, а й очи засяли в ньої якось дуже дивненько. Відтак розсьміяла ся і вповідає: А я радше віддалаб ся за Базика! Се був парубок одноокий. Та не в сьому біда була, а в тому, що він таки добре був собі дурненький. Де не треба, там регоче ся. Вповість слово та в сьміх. Сам з себе, бачите, наче Бог зна що сказав. І голову мав якусь таку велику, що годі було до ньої капелюха дібрати. Робота не брала ся його, лиш в страстний четвер було, як читають страсти, він вхопить найбільше калатало і калатає вже без упину, доки люди не проженуть його з цвинтару.

Страх, що було сьміху в селі, як люди довідали ся, що Василь Зарічук готов оженити ся з Химою, а Ганус Мельникова готова віддати ся за Базика. Кінця не було реготови. І по сусїдних селах реготав ся нарід, забавляючи ся в неділю по вулицях.

І тому мабуть небавом рознесла ся чутка, що Василь таки засватав дівчину та не Химу а Феську війтову. Десять шнурів поля давав війт донцї віна, а і у Василя було того поля понад двайцять шнурів. Знав де ударити, говорив дехто з людий. Та до весїля якось зараз не приходило, хоч війтиха і наглила кажучи, як ні, то возний з суду вже від року набиває ся й возьме дівчину й панею буде. Та Василь таки не кванив ся. Все зволїкав. Минули сїнокоси, ба й жниво перейшло, а й осїнь наспіла, а він все своє: Ще ні! Я ще не готовий!

Аж ось після Рождества Богородицї чують люди: Вже таки буде весїлє. За три недїлї, доповідав дехто. Враз рознесла ся чутка по селї, що і Ганусю посватав та не хлоп, а якийсь лісничий з Лозів. Уловець, але пан. Дехто видів, що бричкою їздить. Дївки завидували Ганусї. А й вона було, сьміючи ся до дївок, каже: Ая! Бричкою буду їздити, а зимою в залубнях з дзвіночками! Лиш удова Танька було усьміхасть ся якось недовірчиво.

Ждали люди тих весїль, та заки діждали ся, цїле село мало з водою не пійшло. Якось в тиждень по Воздвиженю Чесного Хреста в сьвяту недїленьку, в саме полудне надтягнули чорні хмари й заклекотїло у них. Пустив ся дощ з градом і узяла ся туча така страшна, якої і найстарші люди не запамятали. А громи били раз у раз. Три хати пійшли з огнем враз з будинками. А потік, де було лїтом і качцї годі було плавати, шумів і гудів нїби цїле море туди валило. Стоси з панського зрубу плили мов дараби. Цїлі дерева з корінями несло. Млин, що стояв вправдї порожний, але все стояв, вирвало враз з лотоками й понесло сьвітами. Туча лютила ся кілька годин. Відтак узяв ся вітер, та такий вже страшний, що здавало ся, що всї хати поперевертає і порозносить. Тополї по цвинтари згинало аж до долу, що вітєм аж гробики пражили, прибиваючи землею материнку та понасаджуване зїлечко. Будинки тріщали, а кішницю арендарську перевернуло до до гори корінєм, хоч довга була на кільканайцять ліктів. А снїпки зі стріх лїтали як птахи враз із кізлинєм.

Аж під вечір втихло. Хто вийшов з хати, заломав лиш руки на вид такого спустошеня. Доц ще тяпотїв, та людиска ходили по селу й приглядали ся руїні. Найсумнїйші виглядали сади. Гїлє потрощене, а де глян., ані яблочка ані грушечки на деревині. Всьо на земли в листю, в намулї. А з капустів, що на грядках здовж потока пишали ся своєю вродою, ані слїд не остав. Всьо пійшло з водою. Йойкали бідні люди, а дехто й заводив, аж лячно було.

Та в тім рознесла ся чутка, що з церкви, з середущої банї великий хрест зірвало і він упав поміж гроби й зарив ся у землю на цїлий локоть. Хто вчув, то й задеревів, наче й собі вритий в землю. Відтак що лиш жило, гнало на цвинтар. Обступив нарід хрест і дивить ся перепуджений, не знаючи, що казати. Дехто хрестить ся й зїтхає, а дехто й плаче тихо. Надійшов і пан-отець. Люди розступились. Він оглянув хрест і усьміхнув ся.

— Не ушкоджений! Не зломив ся, люди! — покликнув. Се знак, що ми не втратили у Бога ласки. Тепер вже вечір. Але завтра рано, я відправлю службу божу, а відтак вийдемо з хоругвами і назад винесемо хрест на нашу сьвятиню.

Дивлять ся люди на свого пан-отця й радіють. Та реєнт Сорока, високий чоловяга у довгій одежи з сирого полотна, в капелюсї, що був колись цилїндром, підходить до пан-отця і вповідає:

— Добре, пан-отчику! Але хто „вищирить” такий тягар на сьвятиню? Чоловік, що його там виніс, вже давно помер, а такі силачі тепер не виводять ся. Вже-ж хрест треба нести по драбині, поступаючи з щебля на щебель, і посуваючи тягар все вгору і вгору. Се може лиш один чоловік зробити, а у нас такого чоловіка нема!

І поглянув реєнт Сорока на всїх, що стояли тутки й усьміхнув ся якось так глумливо, начеб хотів сказати: богато їх тутечки, та нема такого, щоби зважив ся винести хрест на сьвятиню.

Поглянув і собі пан-отець на людий. Від старих узяв ся до середущих, відтак зупинив погляд на молодїжи. Стояли тут парубки й дївчата ба й дїти. Був і Василь Зарічук і Ганус Мельникова. Та коли в очах парубка видів заєдно палкий, завзятий погляд, очи дївчини зраджували якусь боязкість, тревогу. Увесь нарід виглядав гей перепуджений, а жінки таки з ляком поглядали то на церкву з високою банею то на парубків, що визначували ся гей дубчаки проміж дївчатами. Мовчало всьо, то можна було догадати ся, що в кождої мами бє ся з тревоги серце, мов пташка, вже й на саму гадку, що її дитинї прийшлоб ся двигати тяжкий хрест.

Аж ось озвав ся пан-отець:

— Гей! Що ти, Сороко, тут правиш? Проміж сими леґінями малоб не бути ані одного, що зважив би ся підняти хрест зі землї і винести на сьвятиню, де йому місце є? — Запалали старечі очи в пан-отця і він покликнув грімким голосом наче вожд до своєї дружини:

— Гей! Хлопцї! Котрий з вас підійме ся того дїла й заквітчає нашу сьвятиню знаком, що його нам оставив наш Спаситель? — І стало тихо довкіль, що чути було, як падали каплї дощу з поблизких дерев на землю, на листє, що його туча намела. Заворушило ся між молодїжию. Та нї парубки нї дївчата не рухали ся з місця: се лиш погляди їх очий замигтїли якось дивно, начеб кожда пара шукала для себе опори, деб зупинити ся. Поглянули на себе й Василь та Ганус. Вона була блїда й дрожала наче тота ростина, що до її корінья хроб доторкнув ся. Але Василеви видало ся й тепер, що в очах дївчини повно глуму, що вона сьміє ть ся із нього наче з боягуза.

І він затис пястуки й випрямив буйну голову. З нахмареними бровами підійшов до пан-отця й каже:

— Я, пан-отче, винесу хрест на церкву.

Дві людини скрикнули важко. Мама Василя й Ганус. Та сього ніхто не зауважав, бо всьо дивило ся на пан-отця й на парубка. Пан отець обняв за шию молодця й цїлував старими устами волосє на буйній молодечій голові. Все те виглядало якось так, немов би різбар-артист відслонив свою найкрасшу статую.

Як Василь прийшов до дому, споглядали на нього батько й мама якось так дивненько. У їхних поглядах була і якась радість, що ось то їх син понесе хрест на сьвятиню, але визирав відтіля й великий смуток. Наче важкий докір добував ся з старечих очий і кликав до парубка: У тебе не серце, а камінь в груди.

Василь не міг знести того погляду. Він, покрутивши ся по хатї, вийшов у сад. На дворі стояла вже ясна, зоряна ніч. Дерева, хоч оголочені з листя, виглядали якось так миленько в сяйві місяця та зір. Проміж ними блимали дрібонькі купалки й цїрінькали, видзвонювали коники-скакунчики. Ніщо не нагадувало вже тучі, що туди перейшла. Та перед парубком зявив ся хрест зелїзний тяжкий, начеб не стояв він там на цвинтари проміж гробами, а таки тутечки у сьвітлї місяця.

І щось гей здавило серце в парубка. Якась тревога заворушила душею. Наче щось кличе до нього: Се в остатнє ти у садї, де дітваком грав ся й сині дзвіночки зривав. І дивним дивом узяла ся гадка у нього на Ганусю. Наче замиготїли ясні очи дївчини. Та він не бачив тутечки вже глумливого погляду, що його так ненавидів. Нї!

З очий тих добував ся також жаль, та ще важкійший від того, що його бачив він в очах батька та мами. Він здавав ся клипати до нього: „Таж ми не стрінемо ся вже ніколи?! Ніколи?! Упадеш з банї і забєш ся!”...

Парубок аж угнув ся під тими гадками. Та тут і зашелестїло листє та дрібоньке ріщечко і хтось підбіг до нього. Якісь руки обняли його за шию. Хтось хлипав на його груди, не могучи прийти до слова. Але в мить догадав ся він, хто се. Йогож уст доторкнуло ся ясне волосє дївчини. Він догадав ся, хто се!

— Ганусю! — покликнув тихо, та так вже щиро. — Ганусю моя!

Аж тепер підняла дївчина очи до парубка. Та він у них не бачив глуму, а бачив повно слїз, що котили ся мов горох.

Василю! Василечку! — лебедїла небога крізь слези. — Не підіймай ся нести хреста на церкву!

Але парубок, пригорнувши її до себе й цїлуючи горячі уста, тішив небогу.

— Не бій ся, Ганусю! Тепер понесу його так легко наче квітку легесеньку!

І справдї Василь на другий день рано, по службі божій, піднявши хрест і привязавши його до себе, поніс його так легко в гору, начеб він не зелїзний і тяжкий був, а легесенький мов перце.

І ніхто з людий, що стояли довкіль, не догадав ся, відкіля у нього взяло ся тільки сили та відваги. Сього догадала ся лиш Танька. Як усї люди пійшли вже з цвинтара і пан-отець з ґанку у себе сварив на наймитів, щоб скорше йшли в поле з плугами, вона крадьком пійшла на гріб парубка, що його з сьвіта зігнала. На гробі не було нї зїля, нї травки, всьо туча збила. Лиш висока німиця сумувала на ньому. Вдова Танька уклякла біля гробу й заплакала тихесенько. Понад хрестом, на середущій банї, плили сиваcті хмари.

В три тижнї відбуло ся весїлє Василя Зарічука та Ганусї Мельникової.

Протокол

з XIII. Головної Конвенції Р. Н. Союза в Америці, яка відбула ся на днях від 7-го до 12-го вересня (септембра) 1914 р., в „Elmwood Music Hall“, на розї улиць Elmwood and Virginia, Buffalo, N. Y.

(Дальше).

Декотрі делеґати упоминали ся, щоби кождий урядник своє справоздане відчитав, однак більшість була за тим, аби їх не відчитувати, а на внесенє о. Пристая ухвалено справоздания приняти до відома як були друковані, а дискусію над сими справозданями відложити до засїданя пополудневого.

На сїм предсїдатель замкнув передполудневе засїдане о годинї 12.15 в полудне, назначуючи слїдуюче на годину 2-гу пополудни.

(Засїдане пополудневе).

З причини, що засїдане головного уряду, яке було назначене на год. 1.30, затягнулось трохи довше, засїдане конвенційне розпочалось допера о год 2.15 пополудни. Позаяк предсїдатель п. Теодозій Талпаш прийміняв ся на засїдане з причини хвилевої недуги, обняв предсїдательство на підставі прислугуючого статутом права п. Василь Калина і зарядив відчитанє делеґатів, яке відчитав фінансовий секретар п. С. Ядловський. По прочитаню делеґатів мало слїдувати справоздане Головних Урядників. З причини однак неприсутности головного предсїдателя п. Дм. Капітули і рекордового секретаря п. М. Угорчака, які були приневолені удати ся в справах урядових до корту, справоздане Головних Урядників відложено на пізнїйше, а приступлено до справоздания редактора „Свободи” п. Осипа Стеткевича.

П. редактор Осип Стеткевич заявив, що на підставі § 122 статута Р. Н Союза він є таким самим урядником як і другі урядники в Р. Н. Союзї, і длятого то за все, що до тепер писалось в „Свободї” від вілксберської конвенції, він сам вповні відвічає. Дальше заявив, що на підставі ухвали XII. Головної Конвенцїї Р. Н. Союза придержував ся він напряму національно-демократичного, як також старає ся боронити нашу організацію перед ворожими нападами. Додав також, що він всїми силами старав ся, щоби „Свобода” сповняла свою задачу так, як сего вимагав інтерес Р. Н. Союза.

З причини, що заступник предсїдателя п. Василь Калина не був в силї удержати порядку з делеґатами, які змагали ся при вписуваню ся до голосу до дискусії над справозданем редактора „Свободи”, вибрано помічничим себто технічним предсїдателем до перепроваджування конвенційних засїдань о. В. Балога, з тим однак застереженєм, що п. Теодозій Талпаш мимо того остає надальше правним предсїдателем. О. В. Балог, обнявши провід, заявив, що під жадним услівєм не позволить, аби деякі одиниці нарушували спокій конвенції, а також просив, щоби конвенція ухвалила, аби такого делеґата, який буде робити неспокій підчас нарад або перешкаджати в конвенційних нарадах, перший раз укарати гривною $3.00, а коли се не поможе, то усунути його на пів дня з засїданя.

По сїм о. В. Балог отворив дискусію над справозданем Головного Уряду і попросив делеґатів, щоби записувались до голосу. Позаяк п. Дм. Капітула і п. М. Угорчак вернули вже з корту і були присутні на гали, взяв на перше місце справоздане Головного предсїдателя п. Дм. Капітули. В коротких але вирозумілих словах пояснив п. Дм. Капітула, що він не має потреби розводитись широко над своїм справозданем, бож воно є видрукуване в книжочцї і кождий делеґат і делеґатка має його в руках від вчера.

Др. В. Сїменович заінтерпелював п. Дм. Капітулу, щоби той пояснив справу бл. п. Ал. Горбаля, бувшого касієра „Просьвітної Комісії”, в якого діловодстві знайшли ся непорядки, а іменно, що Головний Предсїдатель надмінив в своїм справозданю, що нїби то тільки за почином п. Дм. Капітули переведено контролю з діловодства п. касієра бл. п. Ал. Горбаля, довідавши ся о тих непорядках. П. Дм. Капітула заявив, що предсїдатель „Просьвітної Комісії” був також за тим, щоби контролю перевести і виделеґовано до сего з рамени Р. Н. Союза п. Семена Ядловського, а з рамени „Просьвітної Комісії” п. Дм. Андрейка. По переведеню контролї вийшло на яву, що бл. п. Алексій Горбаль мав в банку замало $1,300, однак ті гроші покрила бондова компанія і Р. Н. Союз через се нічого не стратив.

Делеґати приняли сю заяву до відома, а п. Настущин Іван поставив внесене, щоби п. Дм. Капітулї, як Головному предсїдателеви Р. Н. Союза висказати за його совісне і взірцеве діловодство як також щиру працю около нашої організації щиру подяку і ухвалити повне вотум довіря, а п. Ю. Павчак додав, щоби се висказане довіря відбулось через повстане з місць. О. Володимир Сполїтакевич вніс, щоби з висказанєм вотум довіря задержати ся до сего часу, аж Шконтруюча Комісія здасть своє справоздане. Внесене о. В. Сполїтакевича зістало принята і ухвалене.

Відтак слїдувала дискусія над справозданєм головного фінансового секретаря п. С. Ядловського. До голосу записав ся п. Володимир Каськів, який поставив внесене, щоби без жадної дискусії ухвалити п. С. Ядловському, як фінансовому секретареви за його щиру працю около нашої орґанїзації щиру подяку і повне довіре, що присутні приняли гучними оплесками.

По справозданю п. С. Ядловського отворено дискусію над справозданєм завідателя „Свободи” п. Андрія Савки. О. В. Балог, отвираючи дискусію над сим справозданєм заявив, що від часу, коли заряд друкарнї обняв у свої руки п. Андрій Савка, настав там взірцевий порядок, як в його діловодстві так і в заряджуваню друкарнею і робітниками, яким то о. В. Балог, яко предсїдатель Гол. Контрольної Комісії Р. Н. Союза може на тім місця перед всїми делеґатами похвалити ся. П. Юліян Павчак ставить внесене, поперте п. Николаєм Ваверчаком, аби п. завідателеви „Свободи” висказати за його щиру працю повне довіре. Внесене се відложено до звіту Шконтруючої Комісії.

Наприкінци п. Василь Стецула зажадав від п. завідателя друкарнї деяких пояснень, а іменно: кілько робітників працює в „Свободї” і яку вони побирають платню. По одержаню вдоволяючої відповіди справа над сим зістала закінчена.

Справоздане п. Михайла Угорчака, яко рекордового секретаря, яке делеґати знайшли у взірцевім порядку, принято без жадної дискусії до відома і ухвалено повне вотум довіря за його великі труди около Р. Н. Союза.

З причини, що касієр п. Алексій Шарпонь був приневолений в справах урядових вийти, дискусію над його справозданєм відложено на пізнїйше, а приступлено до дальшої дискусії над справозданєм п. редактора „Свободи”.

До сеї дискусії записало ся много делеґатів, які в части виступали проти напряму дотеперішного редаґованя „Свободи”, а то через поміщуванє ріжних статий і дописий звернених проти епископа Ортинського і деяких сьвящеників, инші знова одобряли ті дописи і статі, заявляючи, що вони не були поміщувані зі злоби, а тільки в обороні українського народа і справ Р. Н. Союза, бо зістало доказано, що епископ Ортинський як також деякі сьвященики старали ся дійсно шкодити нашій орґанізації. Дальше було доказано, що ті дописи і статі не були фабриковані в редакції „Свободи”, але були наделані від членів Р. Н. Союза, яким лежало його добро на серци. По скінченю дискусії п. редактор О. Стеткевич відповідав на інтерпеляції кождого делеґата, даючи на се достаточні відповіди.

Відтак зістало поставлене п. Сікорським внесене, щоби п. редакторови О. Стеткевичови ухвалити вотум довіря і признане за його працю. Внесене се принято і ухвалено.

Опісля прийшла на порядок дневний справа Гриця Майбука, чл. відділу 12, який появив ся лично на конвенції з прошенєм о запомогу за утрату трех середних пальців. Предсїдатель о. В. Балог показав руку п. Майбука делеґатам, а коли п. Др. Сїменович заявив, що він через се до жадної працї нездатний, просив Конвенцію, щоби оминути сей параграф статута Р. Н. Союза, який говорить, що лиш за утрату великого пальця і двох середних по нім слїдуючих, належить ся запомога в квоті $400, затим Майбукови запомогу за утрату тих пальців також $400. Внесене се зістало поперте численними делеґатами і ухвалено виплатити йому половину квоти з його посмертного. Внесене, яке було поставлене, щоби виплатити йому також кошти подорожи до Бофало і на поворот, зістало відкинене.

По залагодженю сеї справи приступлено до дискусії над справозданєм касієра Р. Н. Союза п. Алексія Шаршоня. П. Цаповський запитав п. касієра, чи сирітські гроші суть в банку на проценті, чи нї. П. касієр дав поясненє, що не тільки сирітські, але і всї инші гроші лежать в банках і процентують ся. П. Ю. Павчак поставив внесене, аби касієрови Р. Н. Союза п. Алексїєви Шаршоньови висказати за його працю щиру подяку і ухвалити повне вотум довіря. Внесене се попер п. Николай Ваверчак, яке зістало приняте і ухвалене грімкими оплесками через повстане з місць.

Відтак слїдувала дискусія над справозданєм Контрольної Комісії, однак на внесенє п. Яковського ухвалено, аби з висказанєм вотум довіря задержано ся аж до справоздания Шконтруючої Комісії.

На сїм замкнув предсїдатель о. В. Балог засїдане о годинї 7.10 вечером, а слїдуюче засїдане назначив на другий день на годину 8-му рано.

(Дальше буде.)